

Izvirni znanstveni članek/Article (1.01)

Bogoslovni vestnik/Theological Quarterly 80 (2020) 2, 355—370

Besedilo prejeto/Received:06/2020; sprejeto/Accepted:09/2020

UDK/UDC: 272-46(497.4)

DOI: 10.34291/BV2020/02/Platovnjak

© 2020 Platovnjak, CC BY 4.0

Ivan Platovnjak

Družine s predšolskimi otroki potrebujejo pri svojem poslanstvu posredovanja vere več razumevanja, sprejetosti in bližine v Cerkvi na Slovenskem

Slovenian Families with Pre-school Children Need More Understanding, Acceptance and Closeness from the Church in Passing Their Faith Down to Their Children

Povzetek: Cerkev na Slovenskem je *pastoralno leto* 2018–2019 posvetila spremljanju družin s predšolskimi otroki. Pri tem je bila izvedena spletna anketna raziskava, ki naj bi pokazala, kakšne so izkušnje teh mladih družin, njihove želje in pričakovanja pri poslanstvu posredovanja vere svojim otrokom. V prvem delu razprave avtor predstavlja in analizira rezultate ankete in izpostavlja, kako so v teh družinah v ospredju potrebe po razumevanju, sprejetosti in bližini. V drugem delu pa prikazuje, kako naj bi pastora Cerkve na Slovenskem na take potrebe družin odgovarjala in tako staršem s predšolskimi otroki pomagala pri njihovem posredovanju vere. Sklep na kratko predstavlja, kako lahko prenovljena pastora vodi k živi veri oz. krščanski duhovnosti, ki omogoča staršem in vsem vernikom rast odpornosti (angl. *resilience*) in podporo, da se lahko konstruktivno soočajo z različnimi preizkušnjami – tudi takšnimi, kot jih povzročila pandemija COVID-19.

Ključne besede: Cerkev na Slovenskem, pastora, družine s predšolskimi otroki, troedini Bog, zakramenti, občestvo, sprejetost, bližina, anketa, odpornost, duhovnost

Abstract: In the 2018–2019 pastoral year, the Catholic Church in Slovenia focused on accompanying families with pre-school children. In this context, a web-based survey was conducted, which should reveal the experience of young families, their wishes and expectations in their mission of passing down their faith to their children. In the first part of discussion, the author presents and analyses the survey findings, while highlighting that the need for understanding, acceptance and closeness is of central importance for these families. The second part explains how the pastoral care of the Church in Slovenia could address these

needs and thus help parents with pre-school children in their faith transfer. The paper concludes with a brief description of how renewed pastoral care leads to genuine faith or Christian spirituality, which helps the parents and all believers boost their resilience and support. This way, they can tackle various challenges and trials, including those caused by the COVID-19 epidemic.

Keywords: Church in Slovenia, pastoral care of families with pre-school children, God, Church, eucharist, acceptance, survey, resilience, spirituality

1. Uvod

Cerkev na Slovenskem je v pastoralnem letu 2018–2019 posebno pozornost namenila družinam s predšolskimi otroki in vprašanju, kako staršem čim bolje pomagati pri njihovem poslanstvu, ki so ga sprejeli ob krstu svojih otrok. Takrat so obljubili, da bodo svojim otrokom posredovali vero v Boga in jih uvedli v življenje in poslanstvo Katoliške Cerkve. Kot del priprav na to pastoralno leto je bila izvedena spletna anketna raziskava, ki naj bi pristojnim v Cerkvi omogočila boljše razumeti, s kakšnimi težavami se pri svojem poslanstvu najpogosteje srečujejo starši v družinah z otroki pred vstopom v šolo. V anketi so lahko opisali, kakšne izkušnje imajo s pastoralo Cerkve na Slovenskem pri spremljanju družin z otroki v obdobju med krstom in vstopom v osnovnošolsko veroučno obdobje. Posredovali so lahko tudi želje, kaj pričakujejo od Cerkve kot pomoč pri svojem poslanstvu posredovanja vere otrokom. V prvem delu razprave bomo na kratko predstavili spletno anketo in z analizo rezultatov ankete pokazali, kakšne so temeljne potrebe teh družin. V drugem delu bomo prikazali, kako so lahko te njihove potrebe spodbuda za pastoralo Cerkve na Slovenskem, da bo še bolj pozorna na delovanje duha Jezusa Kristusa in bo lahko v prihodnje družinam s predšolskimi otroki pomoč nudila na bolj primeren način. V sklepu bomo na kratko pokazali, kako lahko prenovljena pastorala vodi k živi veri oz. krščanski duhovnosti, ki lahko omogoči tem staršem in vsem vernikom rast odpornosti (angl. *resilience*) in podporo, da se lahko konstruktivno soočajo z različnimi preizkušnjami – tudi takšnimi, kot jih je povzročila pandemija COVID-19.

2. Temeljne potrebe družin s predšolskimi otroki glede na rezultate opravljene spletne ankete

Anketa (2018) z naslovom Anketa-družine s predšolskimi otroki, ki jo je sestavil avtor razprave, je obsegala 27 vprašanj. Anketa je bila na spletni strani <https://www.1ka.si> aktivna od 15. 1. do 20. 2. 2018 in je bila naslovljena na družine s predšolskimi otroki.¹ 1066 anketiranih je anketo izpolnilo v celoti (453 anketiranih

¹ Spletno anketo 1KA sem poslal na e-naslove tistih zakoncev, ki so v obdobju od 2009 do 2018 prihajali na njim namenjene duhovne programe v Ignacijevem domu duhovnosti v Ljubljani. Poleg tega sem za

Graf 1: *Kako pogosto udejanjate [navedeno] v vašem življenju?*

pa le delno). Izpolnilo jo je 73 % mater, 23 % očetov. 30 % med njimi jih je bilo starih od 26 do 35 let, 47 % od 36 do 45 let. 90 % jih je bilo cerkveno poročenih, 3 % so živeli v zunajzakonski skupnosti, 2 % sta bila civilno poročena, 2 % ločena in 2 % ovdovela. 21 % vseh, ki so na anketo odgovorili, je bilo poročenih manj kot 6 let, 24 % od 7 do 10 let, 22 % od 11 do 15 let, 21 % od 16 do 25 let in samo 3 % poročeni več kot 36 let.² 14 % anketiranih ima enega otroka, 33 % dva otroka, 27 % tri otroke, 17 % štiri otroke in 6 % pet otrok, 3 % pa šest in več otrok. 25 % anketiranih ima najmlajšega otroka starega do 1 leto, v 25 % družin je bil najmlajši otrok star med 2 in 3 leta, v 16 % med 4 in 5 let, v 17 % med 6 in 10 let. 21 % anketiranih se udeleži svete maše večkrat na teden, 55 % pa vsaj enkrat na teden. Med njimi ni bilo nikogar, ki se ne bi udeležil svete maše vsaj enkrat letno. 36 % anketiranih o sebi meni, da so močno verni, 60 % jih meni, da so verni, le 4 % pa menijo, da so šibko verni. Nihče se ni označil kot nevernega. 36 % vprašanih Cerkev kot institucijo sprejema v celoti, 40 % z delnimi zadržki (Anketa 2018). Iz Grafa 1 lahko razberemo, da okoli 70 % anketiranih osebno moli vsak dan, okoli 60 % jih moli skupaj z družino; nad 70 % jih pri sveti maši redno prejema tudi sveto obhajilo, 40 % pa se redno udeležuje srečanj zakonske skupine.

Iz odgovorov v zvezi z vero in njenim prakticiranjem lahko sklepamo, da je ve-

posredovanje vprašalnika prosil tudi odgovorne različnih organizacij, ki imajo stik z družinami s predšolskimi otroki v Cerkvi na Slovenskem: pastoralne službe škofij v Sloveniji, katehetske urade škofij v Sloveniji, katoliške vrtce v Sloveniji, Zavod Družina in Življenje in Zavod Najina pot. Prošnjo sem posredoval tudi na e-naslov pastorala@rkc.si, ki ga spremlja večina duhovnikov, redovnikov, redovnic, bogoslovcev in tudi nekateri kateheti v Sloveniji – s prošnjo, naj jo posredujejo staršem s predšolskimi otroki. Tako je vzorec že v osnovi zajel predvsem tiste družine, ki si resneje prizadevajo za svojo osebno, zakonsko in družinsko versko življenje ter rast v njem.

² K izpolnjevanju ankete so bili povabljeni predvsem starši, ki imajo predšolske otroke.

lika večina anketiranih staršev precej vernih in v življenju Cerkve aktivnih. Ti starši seveda niso tipičen vzorec vseh staršev s predšolskimi otroki v Cerkvi na Slovenskem, zato anketni vzorec ne kaže najbolje (ali vsaj ne v celoti) izkušenj in potreb pri posredovanju vere svojim otrokom in obisku svete maše tistih staršev predšolskih otrok, ki so od Cerkve bolj oddaljeni. Lahko pa rečemo, da je raziskava zajela jedro katoliških staršev/družin s ciljno starostjo otrok v Sloveniji.

Anketna vprašanja smo analizirali s kvantitativno in kvalitativno metodo. Pri vprašanih, kjer je bilo mogoče izbirati med že ponujenimi odgovori, smo uporabili kvantitativno metodo. Pri vprašanih, kjer je bilo treba odgovor napisati, smo uporabili tako kvalitativno kot kvantitativno metodo. Sprva smo odgovore analizirali kvalitativno, nato pa jih razvrstili v različne kategorije in jih prešteli. Na ta način smo dobili kvantitativno vrednost odgovorov.

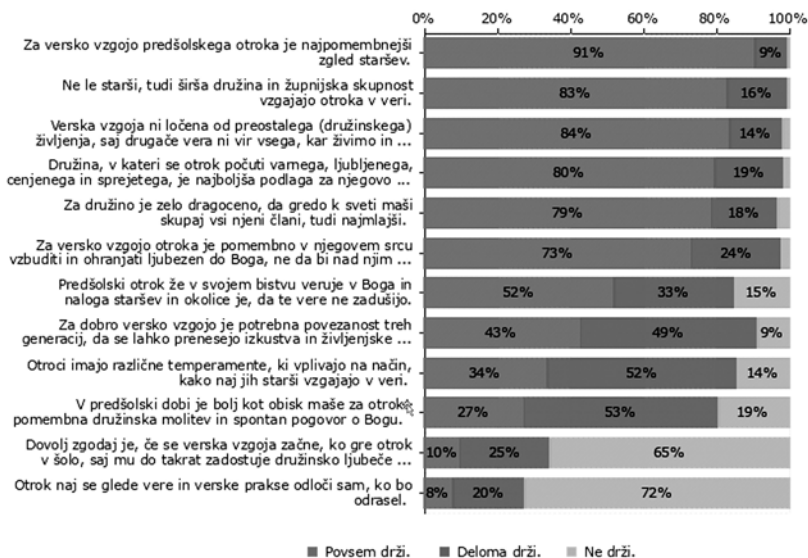
2.1 Potreba staršev po razumevanju in razumni podpori pri njihovem poslanstvu verske vzgoje svojih predšolskih otrok

Kot jasno kažejo izbrane trditve staršev glede verske vzgoje predšolskih otrok v Grafu 2, se starši zelo dobro zavedajo, da so oni prvi, ki s svojim zgledom svoje otroke vzgajajo v veri (90 %) – toda pogosto se pri tem počutijo precej nemočne in slabotne. Potrebujemo in želijo si podporo širšega verskega zaledja, razumevanje, spodbudo. Mnogi se čutijo nemočne, same in za nalogo ne dovolj usposobljene. Celo tisti, ki so pred poroko in rojstvom svojih otrok mislili drugače, potem odkrijejo, kako nemočni so – kot je to izpovedala ena izmed mater: »Ko sem sama bila katehistinja, mi je bilo vse jasno, kako bi morali starši svoje otroke vzgajati. Zdaj ko sem sama mama in moji otroci niso taki, kot sem si jih zamišljala, so namreč taki kot otroci, ki sem jih imela pri verouku, sem v krizi in o tem se nimam s kom pogovarjati.« (Anketa 2018) To potrebo po pomoči zelo jasno kaže Graf 2, kjer vidimo, da za 83 % staršev povsem velja trditev: »Ne le starši, tudi širša družina in župnijska skupnost vzgajajo otroka v veri.«

V odprtih vprašanih, kot na primer »V čem bi si želeli, da bi vas kot mlade starše Cerkev bolj razumela?«, so v odgovorih najpogosteje izpostavili željo, da bi bila Cerkev bolj razumevajoča do preobremenjenosti, s katero se mladi starši soočajo (209 odgovorov) (Anketa 2018). Tako so nekateri zapisali: »Ne moremo in zmoremo tega tempa. Pridemo, nato nas pa postrani gledajo, ne pridemo, se jezi župnik, da nas ni. Shizofreno.« Veliko bi jim pomenilo že to, da bi občutili vsaj nekaj župnikovega razumevanja, saj »smo razpeti med družino, službo, cerkvijo in imam občutek, da se to cerkvenim dostojanstvenikom ne zdi noben problem.«

Želijo si, da bi župniki imeli »nekaj več stika z realnostjo: kako živeti duhovnost, ko se ponoči zbujaš zaradi otroka, ko te čakajo kupi cunj za pranje in likanje, ko se zaradi službe komaj srečaš s svojim možem/ženo /.../«; mnogi so izpostavili, da bi bili veseli, če bi jih župnik kdaj obiskal tudi na domu.

Želijo si, da bi župniki razumeli, »da je v tem obdobju najpomembnejša verska vzgoja doma in da ni nič narobe, če kakšno aktivnost v župniji izpustimo« ter »da moramo svojo pozornost v tem obdobju intenzivno usmerjati k družini«. Posebno

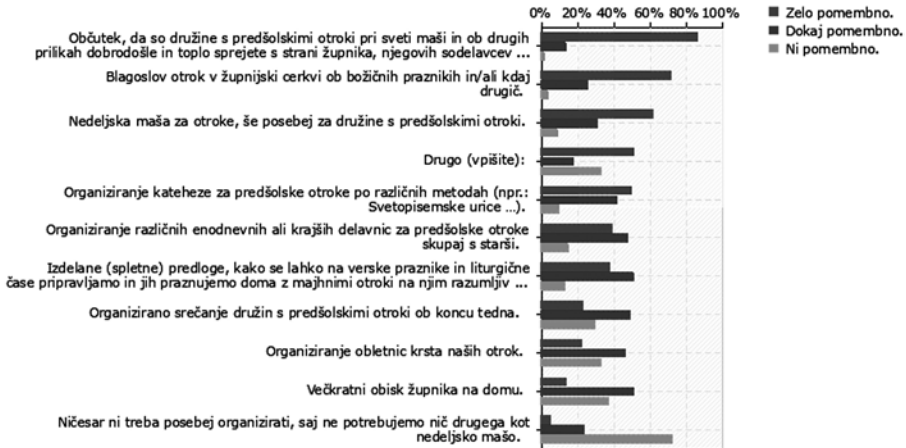

Graf 2: Pomembnost trditev o verski vzgoji predšolskih otrok za njihove starše

ob praznikih »otroci potrebujejo, da si oče in mama vzameta čas za njih«.

Vendar pa je pomembno krik preobremenjenih staršev razumeti pravilno. Kar 65 % anketiranih staršev se namreč ne strinja s trditvijo: »Dovolj zgodaj je, če se verska vzgoja začne, ko gre otrok v šolo, saj mu do takrat zadostuje družinsko ljubeče okolje očeta in mame.« (Graf 2) Prav tako se 72 % anketiranih staršev ne strinja s trditvijo: »Otrok naj se glede vere in verske prakse odloči sam, ko bo odrasel.« (Graf 2) Zato krik preobremenjenih staršev ne izraža, da naj Cerkev na ravni župnije in škofije družine pusti bolj pri miru, temveč izpostavlja predvsem dvoje: 1) pričakovanje, da jih škofje in župniki s svojimi sodelavci slišijo, razumejo in v njihovi stiski spoštujejo; 2) željo, da bi se organizirale različne priložnosti za ,postanek' v tem hitrem tempu: npr. organiziranje varstva za otroke v času, ko je v župniji dogodek, ki je zanimiv za starše predšolskih otrok, duhovni odmiki za zakonke ali čim krajši sestanki za mlade starše s sočasnim organiziranim varstvom ali veroukom za otroke ipd. (Anketa 2018).

Starši predšolskih otrok si želijo tudi, da bi v župniji prejeli pomoč pri konkretni verski vzgoji, ob kateri se marsikdo izmed njih sooča z izzivi, ki jim sam ni kos. Pri označevanju, kako pomembni se jim zdijo različni načini možne pomoči župnije za njihove predšolske otroke (Graf 3), je bilo za 50 % vprašanih zelo pomembno »organiziranje kateheze za predšolske otroke po različnih metodah (npr. svetopisemske urice /.../« (Graf 3). »Organiziranje različnih enodnevnih ali krajših delavnic za predšolske otroke skupaj s starši« ter »izdelane (spletne) predloge, kako se lahko na verske praznike in liturgične čase pripravljamo in jih praznujemo doma z majhnimi otroki na njim razumljiv način,« pa je bilo zelo pomembno za okrog 40 % vprašanih in za okoli 50 % srednje pomembno (Graf 3). Pri odgovarjanju na vprašanje »Kaj si kot starši predšolskih otrok najbolj želite od Cerkve za svoje otroke?«

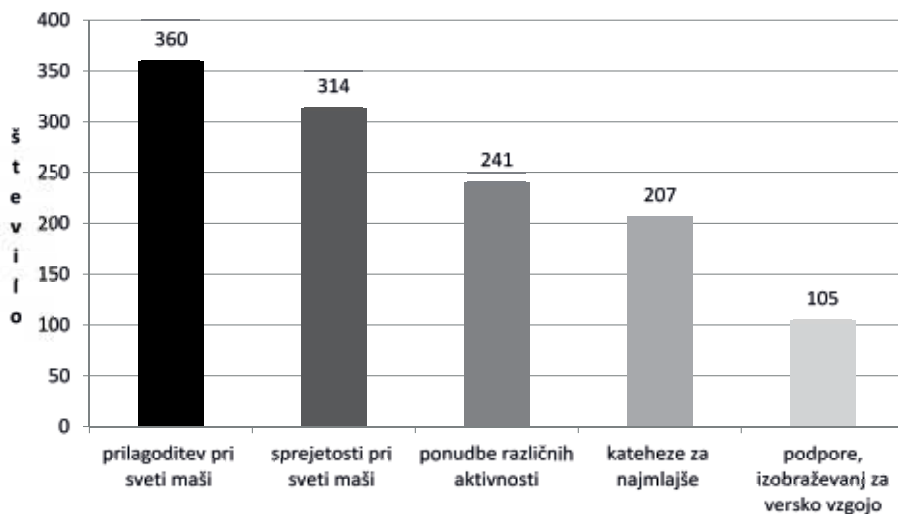
Graf 3: Pomembnost želja, ki jih imajo starši predšolskih otrok v odnosu do župnije

so bili povabljeni, naj napišejo vsaj tri želje. Kot vidimo v Grafu 4, si želijo ponudbe različnih aktivnosti (241-krat), kateheze za najmlajše (147-krat) in podpore, izobraževanja za versko vzgojo (105-krat) (Graf 4).

A ponudb ne sme biti preveč. Starše je treba spodbujati, naj najdejo čas za družinsko življenje in odkrijejo dinamiko lastne družine. Družina je običajno lahko skupaj šele za konec tedna, saj je sicer vsaj eden od staršev v službi in starejši otroci v šoli. Zato se je le 30 % vprašanih zdelo zelo pomembno »Organizirano srečanje družin s predšolskimi otroki ob koncu tedna« (Graf 3). Ena izmed anketiranih mater je to povzela zelo dobro: »Pomagati družinam, da jim bo lepo skupaj. Delati za to, da bodo skupaj. Ne jih trgati, ne jim preveč ponujati. Včasih človek hlata po novem in novem, v globino pa ne gre. Potrebno je dajati življenje v vse to, kar počnemo, in ne kopiciti, kaj vse bomo v župniji imeli.«

Nagovarja jih zaupanje vanje, da so zmožni vzgajati svoje otroke, jim biti zgled. Če se zavedajo, da Bog sam »zaupa vanje, da so sposobni to narediti«, in da jim daje svojega Duha, da bi v moči njega zmogli uresničiti svoje poslanstvo, ki jim je bilo dano, svojo odgovornost sprejmejo veliko lažje.

Mnogi anketirani so skozi anketo izrazili veliko veselje in hvaležnost, da jim je dana priložnost, da svoje potrebe in želje ter tudi izkušnje lahko izrečejo, da jih nekdo posluša in želi slišati. Kar nekaj jih je potožilo, da je bila anketa precej dolga, toda izpolnili so jo, ker se jim je zdelo zelo pomembno, da bi jih slišali – še posebej škofje, župniki in vsi pastoralni delavci. Zato so med drugim zapisali tudi, da upajo, da bodo ti za rezultate ankete slišali in jih pri svojem pastoralnem načrtovanju in delovanju upoštevali. Mnogim je bila anketa v veselje tudi zato, ker so imeli tako možnost, da se v tematiko še bolj poglobijo sami, in se obogatijo tudi z nekaterimi idejami, ki jih je anketa ponudila v razmislek (Anketa 2018).

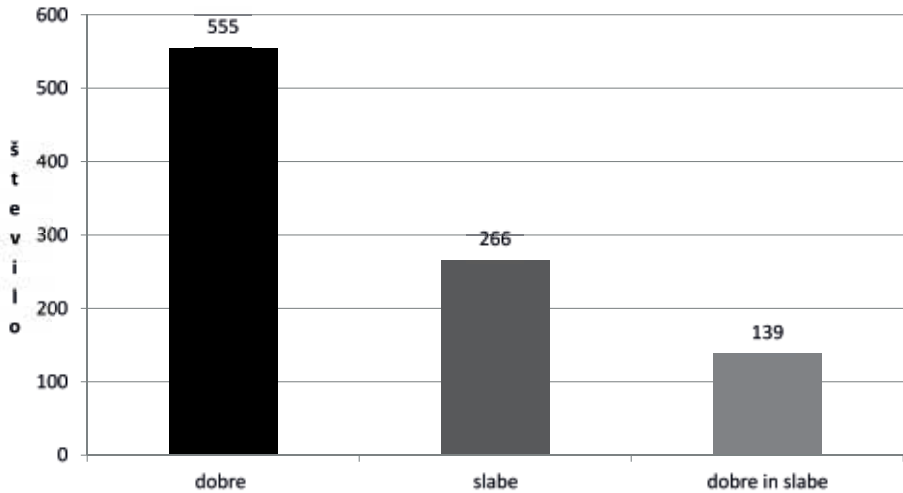
Graf 4: Česa si starši predšolskih otrok želijo od Cerkve v Sloveniji

Anketa je pokazala, da škofje, župniki, drugi pastoralni delavci s svojim sprejemanjem, bližino in razumevanjem zakoncev in njihovih družin te podpirajo, da lahko še bolje odgovarjajo na svojo poklicnost biti priče in oznanjevalci s tem, kar so, kar živijo. Nekateri vprašani so med odgovori izrazili tudi željo, da bi škofija različna laiška združenja in iniciative za zakonce in družine bolj podpirala tudi gmotno (Anketa 2018).

2.2 Potreba po sprejetosti, bližini in vključenosti pri sveti maši

Za 60 % vprašanih (Graf 3) je »nedeljska maša za otroke, še posebej za družine s predšolskimi otroki« zelo pomembna. Kar 80 % pa jih je menilo, da povsem drži, da je za družino zelo dragoceno, »da gredo k sveti maši skupaj vsi njeni člani, tudi najmlajši« (Graf 2). Veliko jim namreč pomeni medsebojna bližina – da so skupaj in da čutijo tudi bližino tistih, ki verujejo in jim je versko življenje pomembno.

Za kar okrog 90 % staršev predšolskih otrok je zelo pomembno, da imajo »občutek, da so družine s predšolskimi otroki pri sveti maši in ob drugih prilikah v cerkvi dobrodošle in toplo sprejete s strani župnika, njegovih sodelavcev in vseh vernikov« (Graf 3). Starši si zelo želijo biti sprejeti pri sveti maši (314-krat) (Graf 4). Željo po sprejetosti so izrazili tudi ob vprašanju, kaj si glede obiska svete maše skupaj s svojimi predšolskimi otroki želijo (148-krat) (Anketa 2018). Mnogi starši so izpostavili še željo, da bi bili z otroki normalno »sprejeti pri sveti maši tudi takrat, ko so njihovi otroci nekoliko bolj živahni« (Anketa 2018). To je prav lepo izrazil eden izmed anektiranih: »Ne potrebujemo posebnega razumevanja, le spoštovati je treba, da je otrok otrok in ne stara mama, ki lahko eno uro nepremično sedi v klopi.« Dragoceno jim je tudi, »da se po maši ne pozabi na druženje, skromno pogostitev«, da začutijo medsebojno bližino (Anketa 2018).

Graf 5: *Izkušnje staršev med obiskom svete maše s predšolskimi otroki v domači župniji ali drugod*

Vsekakor je zelo razveseljivo dejstvo, da ima 555 staršev dobre izkušnje ob obisku svetih maš s svojimi predšolskimi otroki (Graf 5). Kaj to pomeni? V odgovorih z opisom svojih dobrih izkušenj je 108 staršev zapisalo, da jim je dragoceno, da je sveta maša prilagojena predšolskim otrokom – tako s pridigo, kot tudi petjem, vključevanjem otrok in primerno dolžino svete maše. 93 staršem je pomembno prav to, da je duhovnik, ki daruje sveto mašo, do njih in njihovih otrok razumevaloč. 47 staršem je pomembno, da so otroci v sveto mašo aktivno vključeni. K temu pripomore tudi dejstvo, da so otroci lahko sami ali pa skupaj s starši v Cerкви v prvih vrstah (70 staršev). 38 staršem je pomembno, da je zanje v cerkvi urejen poseben prostor (Anketa 2018).

Glede na to, da ima 133 staršev izkušnjo, da sveta maša otrokom ni prilagojena, 138 staršev izkušnjo godrnjanja (starejših) vernikov nad njihovimi otroki in nad njimi samimi, 115 staršev pa izkušnjo hudega stresa, ki ga pogosto doživljajo pri sveti maši, ko se je udeležijo skupaj s svojimi predšolskimi otroki, je še precej malo staršev (266), ki so zapisali, da imajo z obiskom svete maše slabe izkušnje (Graf 5).

Vsekakor je zanimiv podatek (Graf 5), da ima 139 staršev ob udeležbi pri sveti maši skupaj s svojimi predšolskimi otroki tako dobre kot slabe izkušnje. V svojem pojasnilu, kaj to pomeni, so poudarili, da je to, kako se pri sveti maši počutijo in kako jih sprejema celotno občestvo, v marsičem odvisno od župnikov (115 staršev). Namesto, da bi župniki prisotnost predšolskih otrok pri sveti maši javno podprli, nekateri menijo, da naj predšolski otroci raje ostanejo doma. Mnogi se zato odločajo za obisk svete maše v drugih župnijah, kjer so mladim družinam bolj naklonjeni.

Kot smo že videli, so starši pogosto deležni tudi nesprejemanja, kritik ali celo sramotenja zaradi nemira, ki ga povzročajo njihovi nemirni in živahni otroci. Ena od mam je zapisala: »V župniji, kjer živimo, majhni otroci niso zaželeni pri bogoslužju, ker motijo tako župnika kot župljane pri spremljanju svete maše.«

Na drugi strani pa so včasih moteče prav družine, ki svojim otrokom ne postavljajo mejá in s tem v resnici motijo druge – tako otroke kot odrasle. Seveda je odgovornost za otrokovo vedenje najprej na njegovih starših, toda otrok je otrok. Mnogo staršev je na podoben način kot ta mati izrazilo svojo veliko stisko: »Pravzaprav je sveta maša za nas starše velikokrat en sam notranji boj – bo moj otrok zdržal, je že preveč moteč, preglasen, je samo moj otrok tako nemiren, naj grem ven?« (Anketa 2018)

Včasih tudi odrasli župljani s svojim nenaklonjenim obnašanjem do otrok motijo otroke in njihove starše ter povzročajo nemir, kot je zapisala ena izmed mam: »Res me moti, ko moji otroci radostno prepevajo pesmi (ki jih pač znajo), potem pa se vse glave obračajo, češ, kdo zdaj poje.«

Pomembno je, »da župnik jasno pove, kakšno vedenje je pri sveti maši sprejemljivo in kakšno ne.« Dragoceno je tudi, da pojasni »osnovne stvari, kot so: kaj naj naredijo starši, če otrok joka, kam naj gredo z njim na stranišče, kam je zaželeno, da se družine s toliko starimi otroki posedejo v cerkvi, pa tudi kaj več o primernem oblačenju, molitvi, 'hišnem redu', igračah med mašo /.../« – tako »se starši lažje orientirajo, starejši lažje sprejmejo, župnik pa naj pove, da je posebno vesel najmlajših.«

Pomembno se jim zdi druženje po sveti maši, ki je priložnost za povezovanje občestva in tudi za pristen odnos z župnikom. Prav povezovanje občestva je temeljnega pomena, »da se ustvarja okolje, v katerem se bomo lahko skupaj približali veselju v skrivnosti evharistije, namesto da vse 'upe in napore' polagamo v evharistijo in pričakujemo, da nam bo zgolj po tem obredu brez občestvene povezave dano tisto, po čemer v najglobljem hrepenimo.« Kar nekaj anketirancev je predlagalo, da bi se v ta namen v bližini cerkve zgradila igrala za otroke, kjer bi se lahko v času druženja po sveti maši igrali.

Precej jih je kritiziralo deljenje listkov (kot potrdil udeležbe) po sveti maši in druge prakse prisile, ki otroku ne pomagajo, da bi spoznal, v čem je bistvo svete maše. »Torej je sveta maša postala zbiranje listkov, namesto, da bi bila to želja in veselje vseh.« Želijo si predvsem, da bi sveta maša postala prostor in čas, ki bi ga lahko otroci in starši preživeli v pristnem veselju in – kolikor je to mogoče – v miru, v srečanju z Bogom in župnijskim občestvom. Treba je torej storiti vse, kar je mogoče in »ustvarjati okolje, kjer bodo starši lahko odpirali srca, ne pa ves čas skrbeli za svoje otroke«, kot poudarja eden izmed anketiranih.

Nekateri anketirani starši pa poudarjajo, da je temeljni namen svete maše srečanje z Jezusom, Bogom: »K maši pridemo zaradi Jezusa in k Jezusu, zato se temu primerno obnašamo in spoštujemo svetost kraja (cerkve).« Zato nekateri menijo, da je bolje, da predšolski otroci ne hodijo k sveti maši, če ne zmorejo biti čisto pri miru (Anketa 2018).

3. Nekatere smernice za prenovo pastorage družin s predšolskimi otroki v Cerkvi na Slovenskem glede na analizo rezultatov ankete

Analiza rezultatov ankete je pokazala, da si želijo biti slovenske družine s predšolskimi otroki, ki si prizadevajo svojim otrokom posredovati vero in z njimi obiskovati sveto mašo, sprejete, želijo doživljati bližino in razumevanje duhovnika ter drugih vernikov. Odgovor na te potrebe ni v kopičenju dodatnih ponudb, saj jih je že sedaj veliko, kot so to nekateri izrazili tudi v anketi. Potrebno je nekaj drugega. Potrebna je pastoralna prenova, h kateri kliče papež Frančišek vso Cerkev (Frančišek 2014, 26). Ta prenova zadeva tako strukturo³ kot ljudi, kajti le tako bo lahko Cerkev postala prijazen dom za vse ljudi (Slatinek 2019, 1064) – tudi za družine s predšolskimi otroki. To pa se lahko zgodi le tako, da postane Cerkev še bolj zvesta Kristusu, njegovemu evangeliju, usmiljenju (Frančišek 2014, 26).

3.1 Prenova zakramentalnega in molitvenega življenja

Zakramentalno in molitveno življenje je bistveno za življenje vsakega vernika, tudi za družine s predšolskimi otroki. Večina pastorage v Cerkvi na Slovenskem je osredotočena na to, da bi lahko čim več vernikov redno prejemalo zakramente in molilo. Pri tem pa lahko hitro pade v skušnjavo kvantitete in težnje imeti več – pozabi pa na bistvo kvalitete in biti. Za kristjana je bistveno, da zakramente živi in ne samo, da ima, da ne samo moli, temveč da njegovo življenje postane molitev (Platovnjak 2009). Tega ne more omogočiti še tako dobra pastoralna struktura; prav tako tega nihče ne zmore sam. Potrebna je prenova razumevanja obhajanja zakramentov in molitve v duhu evangelija, v Svetem Duhu. Le če se obhajajo zakramenti in moli v Njem in z Njim, lahko vse to vodi v polnost življenja in izgrajuje tako posameznega kristjana kot celotno občestvo Cerkve v Kristusu. Resničnost tega je Jezus Kristus vedno znova razodeval s svojim življenjem in delovanjem, s svojimi besedami in naukom, posebej nazorno pa se to razkriva v njegovem pogovoru z Nikodemom (Jn 3).

Anketa 2018 je pokazala, da družinam s predšolskimi otroki zelo veliko pomeni možnost skupne udeležbe pri sveti maši. Enako velja tudi za stalno župnijsko občestvo. Problem nastane, ko se obhajanje maše pozunanji oz. usmeri enostransko. Tako pozunanjenje najhitreje razkrijejo prav predšolski otroci, ki ne zmorejo biti pri sveti maši tako, kot se zdi, da je edino mogoče in pravilno. V tem smislu morda lahko rečemo, da nemirni otroci motijo vernike pri njihovem obhajanju zakramenta evharistije ravno zato, ker se tem zdi bistveno (le), kar se dogaja na mizi Božje besede, še bolj pa tisto, kar se dogaja na mizi evharistične daritve. Gotovo je to središčno. Toda nihče se ne more resnično srečati z Jezusom pod podobo kruha in vina, če ostaja slep za njegovo navzočnost v vseh zbranih pri evharističnem slavlju, saj je celotno občestvo Kristusovo telo (Krajnc 2018, 798–810; Matjaž 2019, 190). Nikdar ne smemo izgubiti izpred oči Janezovih pronicljivih besed: »Če kdo pravi: ›Ljubim Boga,‹ pa sovraži svojega brata, je lažnivec. Kdor namreč ne ljubi

³ Potrebna je tudi prenova pedagoškega in raziskovalnega dela teoloških fakultet (Palmisano 2018, 225–233).

svojega brata, ki ga je videl, ne more ljubiti Boga, katerega ni videl. In od njega imamo to zapoved: Tisti, ki ljubi Boga, naj ljubi tudi svojega brata.« (1 Jn 4,20-21)

Dokler evharistično občestvo tega ne bo vzelo dobesedno in pri sveti maši ne bo namenjalo vsaj toliko pozornosti ljubečemu in spoštljivemu odnosu do konkretnih bratov in sester, vključno z predšolskimi otroki, kolikor vsemu, kar poteka na obeh mizah, tako dolgo je velika nevarnost, da bo v resničnem odnosu z Jezusom Kristusom, tudi v svetem rešnjem telesu, samo na videz.

Na začetku svete maše je kesanje ravno zato, da šele ko so člani evharističnega, oltarnega občestva spravljeni med seboj, lahko v polnosti sprejmejo Božjo besedo in so deležni milosti evharistične zahvalne daritve. Brez medsebojnega odpuščanja in sprejemanja, kot jih sprejema Jezus Kristus, ostajajo namreč za vse to zaprti.

Seveda to ne pomeni, da naj bo pri sveti maši vse dovoljeno – nikakor. Treba je narediti vse, da bi se lahko srečali z Jezusom v medsebojnih odnosih in obhajanju evharistije. Pri sveti maši je narobe samo tisto, kar onemogoča, da bi vsi navzoči lahko vzpostavili globlji osebni odnos z Jezusom – tako v odnosu do bratov in sester pri sveti maši kot v odnosu do Božje besede in evharistične zahvalne daritve na oltarju ter svetega rešnjega telesa in krvi. Če je v njih navzoča ljubezen, ki je potrpežljiva in ji je važnejši odnos kot pa tisto, kar jo trenutno moti, potem jih otroci ne morejo motiti. Njihova navzočnost jih bo razveseljevala, ker razodevajo, kako živo občestvo so, kako jih Bog Oče vse obdarja z novim življenjem – in jih čisto konkretno spodbuja, da bi postali kakor otroci. Le tisti, ki bo postal kot otrok, bo namreč lahko vstopil v Božje kraljestvo (Lk 18,17; Mr 10,15). In kdor sprejme katerega koli otoka v njegovem imenu, njega sprejme (Mt 18,1-5).

To pomeni živeti evharistijo. Biti konkreten dar za druge ljudi, živeti darujočo se ljubezen med obhajanjem svete maše, toda tudi izven nje (Krajnc 2018, 800–811; Ferkolj 2019, 107–109). Pomeni presegati neko intimistično in individualistično pobožnost oz. potrošniško pobožnost, kjer vsak išče samo svoje dobro počutje, svojo popolnost in obilje milosti (Frančišek 2014, 89–90; 262) in dosega ti pobožnost, ki vsakega upodablja po Jezusu Kristusu, da bi mu postajal sam in skupaj z drugimi bolj podoben. Pobožnost pomeni živeti po Bogu, biti njemu podoben: bodite usmiljeni, kakor je usmiljen vaš nebeški Oče (Lk 6,36). To pomeni, da Jezusov način življenja in ponavzočevanja Očeta postane tudi kristjanov slog, ki ga živi v vsakdanjih odnosih, opravih in najrazličnejših obveznostih.

Enako velja tudi za druge zakramente. Ko govorimo o družinah s predšolskimi otroki, je še posebej treba tako gledati na zakrament zakona, ki traja celo življenje. Prav po tem zakramentu želi troedini Bog resnično živeti v medsebojnem odnosu dveh ter prihajati po enem zakoncu k drugemu in obratno. Zakonci ne morejo zares priti k Bogu mimo svojega sozakonca, razen če se je ta povsem zaprl pred Bogom, njegovo ljubeznijo, nežnostjo (Turnšek 2018, 194–198). Papež Frančišek zelo dobro pravi, da zakonska duhovnost vključuje in se izraža skozi prav vse, kar živita zakonca in družina v svojem vsakdanjem življenju in delovanju, od najbolj vsakdanjih opravih pa do največje intimnosti med njima (Frančišek 2016, 313–325). Bog želi biti navzoč v vseh njihinih odnosih, tudi najintimnejših – po njih se jima želi podarjati in razode-

vati svojo nežno ljubezen (Simonič 2018, 212–215). Prav na tem področju bo treba narediti še marsikaj, da bodo krščanski zakoni vse svoje odnose doživljali kot molitev – kot biti z Bogom v vsem in po vsem (Platovnjak 2005). Kristus želi biti vse v vsem, kajti le takrat bodo zakonci in vsa družina zaživeli novo življenje v njem – življenje, v katerem ne bo več tabujev, ki onemogočajo živeti pravo svobodo v Jezusu Kristusu.

3.2 Udejanjanje pastoralne ljubezni

V anketi 2018 je izstopala potreba, da bi bile v Cerkvi v Sloveniji družine s predšolskimi otroki sprejete, slišane, razumljene. To pomeni, da hrepenijo po tem, kar je Bog Stvarnik položil v vsakega človeka, ko ga je ustvaril po svoji podobi in sličnosti. V globino vsakega človeka je vtisnjena ljubezen troedinega Boga in tako njegov odnos, ki ga živi Bog sam v sebi – odnos medsebojne darujoče se ljubezni in nežnosti (Turnšek 2018, 194).⁴ Človek svojega življenja ne more zaživeti v polnosti, če ne vstopi v odnos z d/Drugim – če se ne pusti ljubiti in ne ljubi d/Drugega.

Duhovniki so s posvečenjem prejeli zakrament služenja. Dobili so poslanstvo, da na poseben – zakramentalni – način ponavzočujejo Jezusa Kristusa, njegovo pastirsko, pastoralno ljubezen. Vsak človek, ki jim je poslan na pot življenja, naj bi se prav ob njih srečal s to pastoralno ljubeznijo, ki se je v polnosti razodela v Jezusu Kristusu, dobrem Pastirju. Zato je papež Frančišek v jubilejnem letu usmiljenja v svoji buli „Obličje usmiljenja“ duhovnike posebej vabil, da bi se pustili povsem prežeti s to ljubeznijo. Kakor je bilo poslanstvo, ki ga je Jezus prejel od Očeta, v tem, »da razodene skrivnost božanske ljubezni v njeni polnosti« (Frančišek 2015, 8), takšno je tudi poslanstvo vsakega duhovnika. Tudi v njih bi naj bilo vse tisto, kar je bilo in je v Jezusu: kakor vse v Jezusu govori o usmiljenju in ni v njem ničesar, kar bi bilo brez sočutja, tako naj bi bilo tudi v vsakem duhovniku (8–9).

Kolikor bodo duhovniki stopili na pot pastoralnega spreobrnjenja (2014, 30) in živeli svoje poslanstvo v duhu ljubezni, usmiljenja, sočutja, razumevanja, poslušanja, sprejemanja in bližine, toliko bodo mogli sprejeti obravnavane družine, kot jih sprejema Jezus skupaj z Očetom v Svetem Duhu. Takrat bodo lahko presegli vse tisto, kar jih moti, in vzgajali oltarno občestvo za to Jezusovo odprtost, bližino, sočutje, poslušanje, sprejemanje, razumevanje itd. Še posebej pri soočanju z družinami s predšolskimi otroki se hitro pokaže, koliko je v duhovnikih v resnici navzoč Sveti Duh, ki izliva v njihovo srce Božjo ljubezen (Rim 5,5), in koliko živijo novo zapoved, ki jo Jezus daje vsem: »Ljubite se med seboj, kakor sem vas jaz ljubil« (Jn 15,12). Ta ljubezen je v prvi vrsti potrpežljiva, kot jasno pravi Pavlov slavošpev ljubezni (1 Kor 13,4–8). Seveda je ta ljubezen tudi zahtevna, odločna, razumna – toda nikoli ni nasilna, nerazumevajoča, trda, neizprosna. Nikoli ne ponižuje ali razčlovečuje.

Slog pastoralnega spremljanja teh družin naj postaja vedno bolj Jezusov odnos dobrega Pastirja, ki ga je kazal do vseh oddaljenih, izključenih, javnih grešnikov

⁴ S stališča svetopisemskega razodetja nežnost v čistem pomenu besede presega človeška merila, ker je veličasten sad Božjega dela stvarjenja in odrešenja. Za odnose med člani družine ima zato posebno pomemben pomen zgled svete družine z vrhom v solidarni ljubezni med Marijo in Jezusom. Gl. Irena Avsenik Nabergoj 2016 in 2017.

itd. Ta slog posebej razodevajo prilike, posvečene usmiljenju, v katerih »Jezus razodeva, da je Božja narava kakor narava očeta. Ne prizna poraza, dokler s sočutjem in usmiljenjem ne izniči greha in ne premaga zavračanja.« (Frančiček 2015, 9) To je slog inkarnacije, Boga, ki je blizu svojega ljudstva; Boga, ki je postal pravi človek, da bi bil blizu vsakemu človeku v vsem, kar živi; da bi pokazal, kako je zastojno sprejet in razumljen. To je slog njegove nežne ljubezni (2014, 88).

3.3 Živeti občestveno duhovnost

Največji velikonočni dar Jezusa Kristusa in njegovega Očeta je Sveti Duh, Duh ljubezni med Jezusom in Očetom, Duh njune medsebojne povezanosti in medsebojno darujoče se ljubezni. Sveti Duh oblikuje občestvo po podobi Svete Trojice ter tako spreminja posameznike v brate in sestre v Kristusu. »Izvor tega občestva je krst (Gal 3,27), središče pa evharistični obed, ko verniki po uživanju blagoslovljenega keliha in kruha postajajo deležni Kristusovega telesa oziroma postajajo Kristusovo telo (1 Kor 10,16).« (Matjaž 2019, 190)

Hudi duh ločuje, izolira, zapira drugega pred drugim (1 Mz 3,1-6). Sveti Duh pa združuje, povezuje, oblikuje po Jezusu Kristusu in omogoča, da vsi krščeni postajajo podobni Očetu (Jn 14-16) (Stegu 2019, 691). Usmerja k iskanju dobrega v drugem – in vsega tistega, kar povezuje in omogoča, da vsakdo drugega čuti kot brata in sestro, kot Božji dar.

Bog Jezusa Kristusa je Bog občestva, bogat v odnosih.⁵ Vsak človek je po svoji ustvarjeni naravi tega občestva troedinega Boga deležen in tako poklican, da živi v skupnosti, občestvu (Priatelj 2018, 448–449). Zato je nemogoče, da bi kristjani brez prizadevanja živeti občestveno duhovnost lahko v polnosti živeli svojo vero v Boga. Papež Janez Pavel II. je zazrt v skrivnost Svete Trojice na začetku tega tisočletja spodbudil vso Cerkev, naj začne bolj zavestno gojiti občestveno duhovnost, ki vključuje zlasti tri sposobnosti, ki so tako rekoč njene predpostavke ali pogoji: 1) Sposobnost prepoznati navzočnost Svete Trojice v drugih in jih občutiti kot brate/sestre po veri, v globoki edinosti Telesa Jezusa Kristusa. Prav to daje zmožnost deliti njihovo veselje in trpljenje, videti njihove želje, poskrbeti za njihove potrebe in jim nakloniti pravo prijateljstvo. 2) Sposobnost videti v bratu/sestri predvsem to, kar je pozitivno, zato da je lahko ovrednoten/a kot Božji dar sočloveku. 3) Sposobnost napraviti bratu/sestri prostor z nošenjem njegovega/njenega bremena (Gal 6,2) in zavračanjem sebičnih teženj, ki so neprestano na preži in »povzročajo tekmovalnost, karierizem, nezaupanje, nevoščljivost« (Janez Pavel II. 2001, 43).

Občestvena duhovnost omogoča in spodbuja medsebojno sodelovanje vseh članov občestva. V Cerkvi, ki je občestvo bratov in sester v Kristusu, se vsi čutijo eno v različnosti: kot ena Cerkev, eno telo, kjer ima vsak svoje poslanstvo in je vsak pomemben, nenadomestljiv – papež, škofje, duhovniki in laiki. Nekateri starši so v anketi poudarili tudi, da se na Cerkev ne sme gledati tako, kot da so Cerkev papež, škofje in duhovniki, laiki pa so le zraven (Anketa 2018). Cerkev je eno Božje ljudstvo,

⁵ Vsak posameznik in vsaka družina lahko občestveno naravo Boga doživljata v edinosti z vesoljno Cerkvijo, ki jo je Jezus ustanovil z nalogo, da evangelij oznanja vsem narodom (Avsenik Nabergoj 2019, 457–471).

kjer je vsak na svoj način poklican omogočiti Jezusu Kristusu, da je živo, vidno in dejavno navzoč po Svetem Duhu tukaj in zdaj – kjer koli je že kateri koli od njegovih učencev (Vodičar 2017, 54). Kakor je Bog Oče Sinu prepustil njegovo poslanstvo (ni ga izvajal sam), tako ne želi, da bi pastoralni delavci nadomestili starše pri verski vzgoji njihovih otrok. Po svojem Sinu razodeva, da kakor je njegov Sin lahko uresničil svoje poslanstvo, ker je Oče vanj zaupal, se ga veselil, ga vedno spremljal, ga poučeval in mu dajal Svetega Duha, tako bodo lahko tudi starši predšolskih otrok odgovorno uresničili svoje poslanstvo, če bodo pristopali k njim na podoben način.

Občestvena duhovnost naj bi postala vzgojni princip vsakega kristjana, vsakega občestva. Prav pospeševanje takšne duhovnosti je v tem tisočletju prednostna naloga Cerkve, kajti šele v njenem duhu lahko prav načrtuje svojo pastoralno dejavnost – med drugim pastoralo družin s predšolskimi otroki. Vzgoja za skupnostno razsežnost življenja je v sodobni digitalni družbi, ki je nagnjena k individualizmu in tekmovalnosti, še prav posebnega pomena (Globokar 2018, 558).

4. Sklep

Sprejetost, bližina in razumevanje so temeljne potrebe družin s predšolskimi otroki, ki si prizadevajo, da bi jim posredovale vero in življenje po njej. Zato je treba pastoralo teh družin prenavljati v duhu Jezusa Kristusa. Bolj kot je Kristusov duh navzoč v pastoralnih strukturah in njenih temeljnih akterjih (papežu, škofih, duhovnikih, diakonih, redovnikih, katehistih, katehistinjah in drugih pastoralnih sodelavcih), toliko bolj lahko obravnavane družine začutijo sprejetost, bližino in razumevanje Boga, ki jim želi to omogočati tudi po vseh zgoraj naštetih. Tako postanejo starši zmožni posredovati svojim otrokom vero, ki vodi v polnost življenja, po čemer vsi skupaj hrepenijo. Postajajo zmožni soočati se z različnimi preizkušnjami, saj se zaradi poglobljene osebne vere in vključenosti v občestvo zavedajo, da niso nikoli sami, temveč da je Bog z njimi na najrazličnejše načine – ne samo po zakramentih, Božji besedi in molitvi, temveč tudi po njihovi medsebojni ljubezni, spoštovanju in usmiljenju. Kolikor bolj živijo vse svoje odnose v Kristusovem Duhu, toliko bolj vedo, da jih ne more nič ločiti od njega, temveč jih lahko vodi v vse globlje življenje z njim, če le vse gledajo v njegovem duhu. Takšna živeta vera oz. krščanska duhovnost v vseh razsežnostih jim omogoča rast odpornosti in daje podporo, da se lahko soočajo z vsemi preizkušnjami in skušnjavami (Simonič 2019, 543–544).

Potreba po bližini je še posebej prišla v ospredje ob pandemiji COVID-19, ki je letos zajela ves svet, tudi vse vernike zaprla v različne ‚karantene‘ in jim onemogočila obhajanje svetih maš skupaj z duhovniki. Mnogi so kljub vsakodnevnemu spremljanju svetih maš preko različnih avdiovizualnih sredstev, prejemanju duhovnega obhajila in redni molitvi doživljali veliko osamljenost in pomanjkanje bližine Boga. Mnogim se je zdelo, da jih je Cerkev pustila same, brez Boga, ker niso smeli biti fizično pri sveti maši in prejeti svetega obhajila.⁶ Vsi ti verniki se niso zmogli globlje zavedati tega, kar je zapisala Chiara Lubich: »Tudi če bi se zaprle vse cerkve, kdo lahko uniči živi božji

⁶ O svojih stiskah tega tipa so ljudje še posebej spregovorili pri osebnih duhovnih pogovorih po telefonu ali drugih elektronskih medijih, ki so jih imeli duhovniki in redovniki ter nekateri laiki v času epidemije COVID-19 z verniki (npr. Ekipa Ignacijevga doma 2020; KORUS 2020).

tabernakelj – Kristusa med nami? Ko bi se celo zaustavilo prejemanje zakramentov, ali mi ne moremo piti iz izvira žive vode, ki je živa ljubezen med nami, Kristus med nami?» (2019, 117–118)

Chiara je opozorila na bistveno veselo vest Jezusa Kristusa, ki je v tem, da je Bog z vsakim človekom in da je navzoč med ljudmi po ljubezni, ki je v njih in med njimi po Svetem Duhu (1 Jn 4,7-21). Ta ljubezen je živa navzočnost Jezusa Kristusa skupaj z Očetom. In te njegove navzočnosti, bližine ne more človeku vzeti nihče, razen sam sebi, če se pred to ljubeznijo zapre. K zaprtosti pred njo lahko vodi tudi pozunanjena vernost, ki gradi na pozunanjenem obhajanju zakramentov in molitvi, ki ne izvira iz osebnega in varnega odnosa z Bogom ter globoke in pristne povezanosti z brati in sestrami v Kristusu. Bog Jezusa Kristusa po svojem učlovečenju, življenju, trpljenju, smrti in vstajenju namreč ni več vezan na tempelj, svetišče, cerkev, temveč je z vsakim človekom tam, kjer je – saj je po krstu njegovo svetišče. Vsak človek v njem živi, se giblje in je (Apd 17,28). A če se kristjan ne nauči prepoznavati te Božje žive, nežne in dejavne navzočnosti, bližine, ostaja sam brez odpornosti in podpore, ki mu jo lahko nudi globoka osebna in celostna krščanska duhovnost v povezanosti z občestvom Cerkve v Svetem Duhu – tudi takrat, ko zaradi različnih razlogov (npr. ukrepov proti pandemiji) fizično ne more biti skupaj z drugimi pri obhajanju svete maše ali ob drugih srečanjih.

Če pogledamo, kako se je pastorala Cerkve na Slovenskem (pa tudi drugje po svetu) odzvala na pandemijo, lahko vidimo, da se je osredinila predvsem na to, kako vernikom omogočiti, da bi lahko bili pri svetih mašah na daljavo in prejeli duhovno obhajilo, ter jih spodbujala k zavzeti molitvi (Slovenska škofovska konferenca 2020). Precej manj pa je bilo prizadevanja, ki bi pomagalo vernikom odkrivati, kako je Bog resnično navzoč v njihovem konkretnem življenju znotraj ‚karanten‘.

Seveda pa mnogi verniki niso pogrešali samo bližine Boga, temveč tudi drugih vernikov, s katerimi so lahko prej skupaj obhajali sveto mašo in se družili ob drugih prilikah. Zato je kriza pandemije na nov način pokazala, kako noben kristjan svojega duhovnega življenja ne more v polnosti živeti sam zase, temveč potrebuje za to tudi fizično bližino drugih vernikov – potrebuje konkretno občestvo Cerkve.

Prvenstvena naloga pastore v Cerkvi je torej nuditi duhovno pomoč vsakemu človeku, da bi lahko odkril resnično in dejavno navzočnost Boga v svojem življenju in delovanju – kjer koli že živi in deluje. Hkrati pa naj bi mu pomagala ozavestiti, kako lahko svojo vero v polnosti živi le, če je v osebnem odnosu z Bogom živo in dejavno vključen v konkretno krščansko občestvo bratov in sester v Kristusu. Le tako bo zmogla odgovoriti na vernikovo osrednjo potrebo po bližini Boga in občestva – po sprejetosti in razumljenosti v vsej človeškosti in bogodobnosti, pa tudi po odpornosti, trdoživosti in prožnosti.

Krajsava

KORUS – Konferenca redovnih ustanov Slovenije 2020.

Reference

- Anketa.** 2018. Anketa: družine s predšolskimi otroki. Avtorjev osebni arhiv.
- Avsenik Nabergoj, Irena.** 2016. Izvori in tradicija literarne zvrsti *vita Christi* v Poljanskem rokopisu. *Bogoslovni vestnik* 76, št. 3–4:585–596.
- – –. 2017. Marijino sočutje in žalovanje v srednjeveških meditacijah in dramtizacijah evangelijske pripovedi o pasijonu. *Bogoslovni vestnik* 77, št. 3–4:655–669.
- – –. 2019. Narodi, religije in misijon v dokumentih drugega vatikanskega koncila. *Bogoslovni vestnik* 79, št. 2:457–471.
- Ekipa Ignacijevega doma.** 2020. Ignacijev dom duhovnosti zaprt, povezani na nov način. *Ignacijev dom*, 20. 4. <https://ignacijevdom.si/events/ignacijev-dom-duhovnosti-zaprt-dopreklica/> (pridobljeno 20. 5. 2020).
- Ferkolj, Janez.** 2019. Ljubezen do Boga in do Cerkev pri Henriju de Lubacu. *Bogoslovni vestnik* 79, št. 1:105–114.
- Francišek.** 2014. Apostolska spodbuda Veselje evangelija. Cerkveni dokumenti 140. Ljubljana: Družina.
- – –. 2015. Bula ob napovedi izrednega jubileja Usmiljenja Obličje usmiljenja. 15. 4. <https://katoliska-cerkev.si/bula-ob-napovedi-izrednega-jubileja-usmiljenja> (pridobljeno 20. 5. 2020).
- – –. 2016. Posinodalna apostolska spodbuda Radost ljubezni. Cerkveni dokumenti 152. Ljubljana: Družina.
- Globokar, Roman.** 2018. Impact of digital media on emotional, social and moral development of children. *Nova prisutnost* 16, št. 3:545–560.
- Janez Pavel II.** 2001. Apostolsko pismo Ob začetku novega tisočletja. Cerkveni dokumenti 91. Ljubljana: Družina.
- Konferenca redovnih ustanov Slovenije.** 2020. Pomoč redovnikov v času človeške stiske. *Korus*, 20. 3. <http://korus.rkc.si/index.php/content/display/526> (pridobljeno, 21. 5. 2020).
- Krajnc, Slavko.** 2018. Duhovnost, ki temelji na liturgiji in na »liturgiji« po liturgiji. *Bogoslovni vestnik* 78, št. 3:797–811.
- Lubich, Chiara.** 2019. *Jezus med nami*. Ljubljana: Novi Svet.
- Matjaž, Maksimilijan.** 2019. Občestvo kljub različnosti: Pavlovo razumevanje koinonije v Pismu Galačanom (Gal 2,9). *Edinost in dialog* 74, št. 1:175–193.
- Palmisano, Maria Carmela.** 2018. Apostolska konstitucija Veselje resnice (Veritatis gaudium): papeževi izzivi in naš(a) odgovor(nost). *Edinost in Dialog* 73, št. 1–2:225–233.
- Platovnjak, Ivan.** 2005. Ker sta zakonca, smeta moliti kot eno telo. *Družina*, 4. 12. <http://www.druzina.si/ICD/spletnastran.nsf/clanek/54-49-Duhovnost-7?Open> (pridobljeno 20. 5. 2020).
- – –. 2009. Kako postaja naše življenje molitev? *Tretji dan* 38, št. 3–4:102–106.
- Prijatelj, Erika.** 2018. En Bog, Sveta Trojica in etična praksa. *Bogoslovni vestnik* 78, št. 2:443–450.
- Simonič, Barbara.** 2018. Nežnost in njen pomen v medosebnih odnosih in v pastoralni. *Bogoslovni vestnik* 78, št. 1:209–218.
- Simonič, Barbara, Elžbieta Osewska in Tanja Pate.** 2019. Partnersko nasilje v krščanskih družinah in vloga vere. *Bogoslovni vestnik* 79, št. 2:535–553.
- Slatinec, Stanislav.** 2019. »Pastoralna v spreobrnjenju« papeža Franciška in izzivi za prenavo Cerkev v Sloveniji. *Bogoslovni vestnik* 79, št. 4:1063–1073.
- Slovenska škofovska konferenca.** 2020. Duhovne spodbude katoliškim vernikom v času koronavirusa. 3. 4. <https://katoliska-cerkev.si/duhovne-spodbude-katoliskim-vernikom-v-casu-koronavirusa> (pridobljeno 15. 5. 2020).
- Stegu, Tadej.** 2019. Transhumanizem in krščanska antropologija. *Bogoslovni vestnik* 79, št. 3:683–692.
- Turnšek, Marjan.** 2018. Nežnost: nekoliko zastavljena krepost. *Bogoslovni vestnik* 78, št. 78:185–208.
- Vodičar, Janez.** 2017. An Assertive Method as Help in Catechesis? *The Person and the Challenges* 7, št. 2:45–58.